

- האדמו"ר האחרון מחב"ד, ר' מנחם מנדל שניאורסון, מתייחס גם הוא לעניין זה בכמה מקומות,²¹ ונביא מעט (ההדגשות במקור):

ידוע, שאף שבמתן תורה ניתנו כל עניני התורה כולה... תורה שבכתב כולה, ביחד עם פירוש בתורה שבעל פה כולה... כמאמר רבותינו ז"ל "אפילו מה שתלמיד ותיק עתיד לחדש נאמר למשה מסיני" – הרי זה באופן שבמתן תורה ניתנו בעיקר כללי התורה, ומהם ועל ידם צריכים לגלות ולהוציא ריבוי פרטי הענינים שבתורה, ועד שפרט זה שנתגלה על ידי תלמיד ותיק הוא חידוש שלו...

(ספר השיחות תנש"א ב', עמ' 585)

התורה נחלקת לתורה שבכתב ותורה שבעל פה... תורה שבכתב – ניתנה באופן שלא שייך גרעון והוספה... ותורה שבעל פה... – נתגלתה ונתבארה על ידי החכמים, שדורשים כל תיבה וכל אות שבתורה (על פי י"ג מדות שהתורה נדרשת בהם), שעל ידי זה ניתוסף ריבוי גדול בתורה...

(ספר ההתוועדויות תשנ"ב ב', עמ' 237)

- השלכה מחודדת של עניין זה מופיעה בדבריו של הרב אליעזר ולדנברג (בעל שו"ת ציץ אליעזר) בספרו הלכות מדינה. הוא דן בסתירה שבין המתואר בספר חשמונאים,²² שהחשמונאים שילחו מן המערכה את מי שבנה בית ולא חנכו וכדומה, ובין דברי המשנה (סוטה ח', ז), האומרת שדינים אלה נוהגים רק במלחמת רשות ולא במלחמת מצוה. הרב ולדנברג מציע אפשרות ליישב את הדברים, אך לאחר מכן מוסיף:

גם אולי החשמונאים לא סברו בכלל לחלק בין מלחמת רשות למלחמת חובה, וסברו שכוונת התורה... היתה בין על מלחמת רשות ובין על מלחמת מצוה. עיין בגבורת ארי בתענית,²³ שכותב "... ושמע מינה דלאו כל פירושי התורה קיבלו מפי משה..." והכי נמי נאמר כנ"ל, שהחשמונאים לא סברו לדרוש חילוק זה בין מלחמת רשות למלחמת מצוה...

(הלכות מדינה, חלק ב', שער ד', פרק א', סוף אות ד')

21 עיין עוד ספר ההתוועדויות תשמ"ז חלק ד', עמ' 45; ספר ההתוועדויות תשנ"ב חלק ב', עמ' 237; וכן עוד במקומות רבים.

22 חשמונאים א, פרק ג', נה.

23 הדברים מופיעים לעיל, בתחילת נספח זה.

לא כל פירושי התורה הם מסורת מסיני, ולפיכך ייתכן שגם דין זה איננו מסורת אלא פרשנות של חכמים, והחשמונאים פירשו את הכתוב באופן אחר מן האופן שפירשו אותו חכמי המשנה.²⁴ מדברים אלה עולה משמעות נוספת של שאלת המסורת והיצירה: כאשר פוגשים בסתירה בין ההלכה המופיעה בדברי חז"ל ובין מקורות היסטוריים המתארים את אופן קיום ההלכה בתקופה הקדומה, הרי שעל פי גישת המסורת המוחלטת יש בדבר קושי: אם כל תוקפה של ההלכה מבוסס על מסורת רציפה העוברת מדור לדור, כיצד ייתכנו הבדלים בהלכה בין דורות שונים? אם בדורות קדומים נהגו באופן אחר, מניין הגיעה המסורת שמופיעה בדברי חז"ל? אולם על פי הדרך שהצגנו, שחלק מן ההלכה אינו מסורת מסיני אלא פרשנות של חכמים, אין בכך קושי עקרוני. כשם שישנן פעמים רבות מחלוקות בין חכמים בני אותו דור, כך ייתכנו גם פרשנויות שונות בדורות שונים, וייתכן שבדור מסוים נהגו כפי פרשנות אחת ובדור אחר פסקו כפרשנות אחרת.²⁵

• נסיים בשתי אמירות נוספות של פוסקי דורנו, המיוסדות על דברי הגמרא במכות כ"ב ב. בגמרא שם אומר רבא שמי שקם מפני ספר תורה ואינו קם מפני תלמידי חכמים הרי הוא טיפש, שכן כוחם של חכמים גדול מכוחו של ספר התורה, שהרי בתורה נאמר "ארבעים יכנו" וחכמים ביארו שיש להלקות בפועל רק שלושים ותשע מלקות.²⁶ בשו"ת אגרות משה כותב על כך:

דודאי האינשי שאמר רבא²⁷ ... היו קיימי מקמי גברא רבה,²⁸ אך הם עמדו לא

24 לגבי שיטתו של הרב ולדנברג, עיין עוד שו"ת ציץ אליעזר, הקדמה לחלק י"ד; חלק י"ט, סימן מ"ו אות ד' – בשני המקומות הללו מפרש את האמירה שכל מה שתלמיד ותיק עתיד לחדש כבר נאמר בסיני, באופן רוחני ולא במשמעות של מסורת שעברה מדור לדור.

25 לאמיתו של דבר, גם בדברי חז"ל עצמם ישנן לעיתים עדויות על כך שבדורות מסויימים נהגו כדעה אחת ולאחר מכן החלו לנהוג כדעה אחרת – עיין למשל בפרק א' עמ' 15 (לגבי דין "עמוני ולא עמונית"), עמ' 16 (לגבי הזכרת יציאת מצרים בלילות) ועמ' 26 (לגבי התקשטות האשה בימי נידתה). ועיין רמב"ם ממרים ב', א, וכסף משנה שם. אולם כאשר נתקלים בסתירה בין דברי חז"ל במשנה ובגמרא למקור חיצוני קדום כדוגמת ספר חשמונאים, ספרי יוסף בן מתתיהו וכדומה, הדבר עלול ליצור תחושה של קושי, שכביכול דברי חז"ל שונים מן "ההלכה המקורית". אך על פי דרך זו, דברי חז"ל אינם מסתמכים רק על המסורת, וממילא אין עדיפות למקורות הקדומים על פני מקורות חז"ל. גם אם נניח שהמקורות ההיסטוריים מעידים נאמנה על הפסיקה שהיתה מקובלת באותו הדור, פסיקה זו אינה בהכרח מייצגת מסורת שהיא ההלכה המקורית, אלא מבטאת את פרשנותם של חכמי הדור, שאין לה עדיפות על פני הפרשנות של חכמי המשנה והגמרא. כפי שבכל מחלוקת בין חכמים אנו פוסקים למעשה על פי הכרעת המשנה והגמרא, כך גם במחלוקת מסוג זה, פסיקת חז"ל בתלמוד היא המחייבת.

26 בעניין זה עיין עוד בכרך ב' עמ' 144-146.

27 = אותם אנשים שעליהם דיבר רבא וכינה אותם "טפשים".

28 = היו עומדים מפני אדם גדול (תלמיד חכם).